

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба кори диссертатсионии Бобокалонов Суҳроб Нозимович дар мавзӯи “Асосҳои педагогии таъсири бозихои компютери хусусияти агрессивидошта ба рафтори донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 - Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот пешниҳод шудааст.

Диссертатсияи Бобокалонов Суҳроб дар мавзӯи рӯзмарра ва муҳим навишта шуда, ба асосҳои педагогии таъсири бозихои компютери хусусияти агрессивидошта ба рафтори донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ бахшида шудааст, дорои муҳимияти хоси таълимӣ ва тарбиявӣ буда, дар самти ба камол расонидани насли ояндаи дорои маърифату фарҳанги воло мавқеи муҳимро ишғол менамояд.

Мубрамияти мавзӯи диссертатсионии Бобокалонов Суҳроб Нозимович дар он зоҳир мегардад, ки таҳқиқоти мазкур ҳамчун заминаи назариявӣ ва амалии ташхиси педагогии таъсири бозихои компютери хусусияти агрессивидошта рафтори донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбиро муайян месозад, ва инчунин моҳият ва оқибатҳои машғул шудани донишҷӯён ба иҷтимоишавӣ ва фаъолияти ҳаёти шахсии онҳо ба бозихои компютери хусусияти агрессивидоштаро баррасӣ намудааст.

Диссертатсия аз муқаддима, ду боб, шаш зербоб, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат аст.

Муқаддимаи рисолаи илмӣ баррасии мубрамияти мавзӯъ, муҳимияти таҳқиқи мавзӯъ, дараҷаи омӯзиши он, нуқтаҳои асосии ба дифоъ пешниҳодгардида, аҳамияти назарияу амалии таҳқиқот, манбаъ ва методҳои таҳқиқ, асосҳои методологии таҳқиқот ва сохтори корро дар бар мегирад. Инчунин, дар муқаддима натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ, сахми довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ, сохтор ва ҳаҷми диссертатсия муайян карда шудааст.

Мақсади таҳқиқотро ошкор ва муайянсозии асосҳои педагогии таъсири бозиҳои компютери хусусияти агрессивидошта ба донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ, коркарди усулҳои самарабахши пешгирии одаткунии донишҷӯён ба бозиҳои компютерӣ, ки хусусияти тобеъкунанда доранд, ташкил медиҳад.

Дар рисолаи илмӣ бамаврид баён карда шудааст, ки тамошои бозиҳои компютерӣ ба он оварда мерасонад, ки дар рафтори ҷавонон он нусхабардорӣ гардида, дар ҳаёти доимии ҷавонон ва наврасон нақши худро боқӣ мегузорад, ки ин ниҳоят ба саломатӣ ва ҳаёти минбаъдаи ҷавон хатарнок мебошад. Бояд ёдовар шавем, ки якбора ҷавонон ва наврасон аз ин шуғли худ даст кашида наметавонанд. Он аз тамоми аҳли ҷомеа тақозо менамояд, ки бо ҷавонон ва наврасон корҳои фаҳмондадиҳӣ гузаронида онҳоро аз ин дилбастагӣ раҳо созанд.

Аҳамияти назариявии тадқиқот дар он зоҳир мегардад, ки муҳаққиқ яке аз омилҳои асосии педагогии таъсири бозиҳои компютери хусусияти агрессивидошта ба рафтори донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбиро дар заминаҳои педагогӣ- психологӣ инъикос намудааст. Ба ақидаи Бобокалонов С. яке аз омилҳои педагогии таъсири бозиҳои компютери хусусияти агрессивидошта ба рафтори донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ, коркарди усулҳои самарабахши пешгирии одаткунии донишҷӯён ба бозиҳои компютери, ки хусусияти тобеъкунанда доранд пешгирии он мебошад. Дар натиҷаи амалан ба донишҷӯён ва хонандагон нишон додани роҳ ва тарзи истифодаи бехатарии бозиҳои компютерӣ дар муассиса, хона ва дар ҷойҳои ба ин мақсад ташкилшуда аз тарафи омӯзгорон, оила, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва ниҳодҳои ҷамъиятиву иҷтимоӣ пеши роҳи мубталошавии ҷавонон ба бозиҳои хусусияти агрессивидоштаро гирифтани имконпазир мегардад.

Дар рисола оид ба мубталошавии ҷавонон ва наврасон ба бозиҳои компютери хусусияти агрессивидошта далелҳои муътамад оварда шуда, дар интиҳо хулосабарорӣ чунин кардааст: “Ба технологияи компютерӣ

касе муқобил баромада наметавонад, зеро компютер дастоварди баландтарини инқилоби илмӣ-техникӣ мебошад, ҳаётро сабуку осон мегардонад, аммо дар натиҷаи истифодаи бешуурона метавонад мушкилот ва проблемаҳои зиёдро ба бор оварад. Як чиз маълуму машҳур аст, ки ҳама чиз дар ченаку андозааш хуб аст ва ҳар як инсонӣ муосир бояд ҷавобгариро барои ҳаёти хеш дарк намояд. Ҷавонон бояд кӯшиш намоянд, ки компютерро на ҳамчун воситаи дилхушӣ, балки ҳамчун воситаи дастгоҳи фаъоли таълим истифода баранд».

Муҳаққиқ бо далелҳо моҳият, хусусиятҳо ва хатари бозиҳои компютери Space War-ро исбот намуда, раванди бозиҳои ҳарифонро равшану возеҳ дарҷ намудааст. Дар раванди бозӣ ҳарифон кӯшиш менамоянд ба якдигар зарба зананд. Ин бозиҳо чунин хусусият доранд:

- пайдошавии даврӣ дар шабака талаб менамоянд;
- талаб менамоянд, ки дар шабака натиҷаи даврӣ пайдо шавад;
- вақти воридшавиро ҳуди бозингар интихоб менамояд, бо баранда ва рақиб муросо наменамад.

Табиист, ки ин хатари бозиҳои компютерӣ ва истехсоли онҳо ба пешравии техникӣ ва технологӣ, махсусан ба асри XX рост меояд. Гуфтан мумкин аст, ки мақсади асосии бозингарон на бозӣ кардан буд, балки имконияте пайдо намоянд, ки машғул шуда, вақт гузаронанд.

Муаллифи рисолаи илмӣ ба омӯзгорон ва волидон пешниҳод намудааст, ки бо тамоми роҳу воситаи пешроҳи тамошо кардани киною бозиҳои компютери хусусияти зӯрварӣ, қатл, бераҳмӣ доштаре гиранд. Зеро маҳз омӯзгорон, волидон ва аҳли ҷомеа метавонанд ба насли наврас, ҷавонон дар хусуси оқибатҳои нохуши бозиҳои компютерӣ корҳои фаҳмондидиҳӣ гузаронанд.

Унвонҷӯ дар фарзияи тадқиқот масъалаи таъсири бозиҳои компютери хусусияти агрессивидошта ба донишҷӯён, нишонаҳои тахайюлотии бозиҳои компютери таъминкунандаи фаъолияти мӯътадили бозӣ ва омилҳои ҳосилкунандаи таҷрибаи рамзӣ ё одаткунӣ

ба бозиҳои компютерӣ, мафҳуми «бозингари компютерӣ» ва ҳатарҳои аз он содиршаванда, хусусияти бозиҳои компютери хусусияти агрессивидошта ба иҷтимоишавӣ ва фаъолияти ҳаёти шахсии донишҷӯён, дараҷаи маълумотнокии волидон оид ба хусусияти агрессивӣ доштани бозиҳои компютерӣ, назорати мунтазами омӯзгорон ва волидон ба фаъолияти донишҷӯён ҳангоми ба компютер машғул шудан ва оқибатҳои ба бозиҳои хусусияти агрессивидошта машғул шудан, амсилаи ташаккули шуури донишҷӯён тавассути бозиҳои компютерӣ ва барномаи ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ бо оила ва аҳли ҷомеа оид ба пешгирии мубталошавии ҷавонон ба бозиҳои компютериро возеҳ инъикос намудааст, ки пешгириҳои саривақтии он аз манфиат орӣ нест.

Диссертант зимни иҷрои вазифа ва баргузориҳои таҳқиқоти илмӣ ба наҳгониҳои илмии зерин қомеъ шудааст: аз ҷумла,

- таъсири бозиҳои компютерӣ дар паст гардидани давомоти донишҷӯён нишон дода шудааст;

- афзоиши ҳодисаҳои рафтори иҷтимоии агрессивии ҷавонон дар ҷомеа муайян ва аз нигоҳи илмӣ асоснок карда шудааст;

- амсилаи ташаккули шуури донишҷӯён тавассути бозиҳои компютерӣ таҳия карда шудааст.

- ташаккули шуури донишҷӯён тавассути бозиҳои компютерӣ, дар қушодани ҳадаф, вазифаҳо, мазмун, тавассути тарбия ва меъёрҳои баҳогузориҳои шуури донишҷӯён илман асоснок, қорқард, ошқор ва ба таври озмоиш санҷида шудааст.

Наҳгониҳои илмии таҳқиқотро нуқтаҳои илмӣ, ҳулосаҳо ва тақлифҳои муаллиф, ки дар натиҷаи таҳлили илмии асосҳои педагогии таъсири бозиҳои компютери хусусияти агрессивидошта ба рафтори донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба даст омадаанд, муайян мекунанд. Таҳқиқоти диссертатсионӣ яке аз наҳустин таҳқиқоти асосҳои педагогии таъсири бозиҳои компютери

хусусияти агрессивидошта ба рафтори донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад.

Бояд қайд намуд, ки асоснокӣ ва эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот ба таҳлили воқеъбинона ва ҳаматарафаи пажӯҳишҳои назариявӣ ва амалии марбут ба паҳлуҳои гуногуни таъсири бозихҳои компютерӣ, таҳлили натиҷа ва хулосаҳои дар илм пазируфташуда, мафҳумҳо, ақидаҳо ва тавсияҳои назариявӣю амалии муаллиф, нуқтаҳои илмии таҳқиқот ва тавсияҳо, таҳлили таҷрибаи педагогӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар соҳаи маориф ва дигар санадҳои меъёриву ҳуҷжатҳои инъикоскунандаи талабот ва тағйирот дар амалияи таълиму тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, дурнамо ва роҳҳои таҷдиди масоили мазкур, асос меёбанд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии тадқиқот дар он зоҳир мегардад, ки дар асоси хулоса ва муқаррароти назариявӣ, ки дар мазмуни диссертатсия инъикос ёфтаанд, барои омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ, волидон тавсияҳои методӣ оид ба роҳи воситаҳои пешгирӣ намудани наврасон ба бозихҳои компютерӣ хусусияти агрессивидошта таҳия карда шудаанд;

- маҷмӯи махсуси вазъиятҳои проблемавӣ, ки омӯзгорон метавонанд дар чараёни корҳои таълимиву тарбиявӣ ҷиҳати ҷилавгирӣ аз таъсири бозихҳои компютерӣ костакунандаи ахлоқу маънавиёти толибилмон истифода баранд, кор карда шудаанд;

- маводи таҳқиқотии мазкурро метавон дар муассисаҳои таълимии ҳама гуна зинаҳои таҳсилот истифода намуд. Тавсияҳои илмӣ-методиӣ омодакардашуда тасаввуроти омӯзгорону волидон ва аҳли ҷомеаро оид ба масъалаи мазкур ғанӣ гардонида метавонанд, зеро:

- асосҳои педагогии таъсири бозихҳои компютерӣ хусусияти агрессивидошта ба донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ омӯхта, таҳлил карда шуданд;

- чорабиниҳои педагогӣ пешгирикунандаи бозиҳои компютери хусусияти зӯроваридошта дар байни ҷавонон таҳия ва пешниҳод шудаанд;

- таҳлили иҷтимоӣ педагогӣ бозиҳои компютери хусусияти реаксионӣ дошта дар рафтор, ахлоқ ва психологияи насли наврас гузаронида шудааст;

- маҷмӯи чораҳои педагогӣ пешгирикунанда оид ба ташаккул додани маърифат ва маданияти насли наврас нисбат ба бозиҳои компютерӣ пешниҳод ва мавқеи пешбарандаи муассисаҳои таълимӣ дар ташаккули шуури донишҷӯён оид ба меъёри истифодабарӣ аз компютер ва бозиҳои компютерӣ ошкор карда шуд;

- натиҷаи таҳқиқоти диссертатсионӣ ва тавсияҳои пешниҳодшударо метавон дар иттилоотикунони донишҷӯён ва падару модарон дар бораи зарару оқибатҳои бозиҳои компютери хусусияти агрессивидошта ва тарзу усули истифодаи манфиатнок аз технологияи нав, ҳамчунин тавассути воситаҳои ахбори омма аз тариқи ташкили намоишномаҳо ва мақолаҳои оммавӣ-публисисти оид ба таъсири бозиҳои компютерӣ ба солимии ҷисмонӣ ва равонии насли наврас мавриди истифода қарор дод.

Натиҷаҳои таҳқиқотро метавон дар раванди курсҳои тақмили ихтисоси омӯзгорон, дар соатҳои тарбиявии донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар суҳбату конференсияҳо истифода кард.

Муҳокимарониҳои унвонҷӯ дар ҳаллу ҷасли масъалаҳои бунёдии таҳқиқот ба маврид мебошад. Пешниҳодоти илмиву амалии муҳаққиқ қобили қабул буда, таҳқиқот ба анҷом расида, дар сатҳи баланди илмӣ таҳия гардидааст.

Аз истифодаи адабиёти мутолиашуда маълум шуд, ки муҳаққиқ дар таҳияи рисолаи илмӣ зиёд тақопӯ намуда, коркарди усулҳои самарабахши пешгирии одаткунии донишҷӯён ба бозиҳои компютери хусусияти тобеъкунандадоштаро пешниҳод намудааст, ки ба рушди

асосҳои педагогии таъсири бозиҳои компютери хусусияти агрессивидошта ба рафтори донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ мусоидат хоҳанд кард.

Оид ба муҳтавои диссертатсия 31 мақолаву дастури таълимӣ-методӣ, аз ҷумла, 8 мақола дар маҷаллаҳои тақризишавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 4 номгӯй мақолаҳо дар маҷмуаи маводи конференсияҳо нашр шудаанд.

Дар интишорот натиҷаҳои асосӣ, хулосаҳои таҳқиқот ва тавсияҳои амалии муаллиф инъикоси худро ёфтаанд. Автореферат ва корҳои илмие, ки дар мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ рӯи ҷоп омадаанд, мундариҷаи асосии рисолаи илмиро дар бар гирифта, мазмуну моҳияти рисолаи мазкурро ба таври зарурӣ инъикос менамоянд.

Бо вучуди ҳамаи ин, дар диссертатсия як қатор нуқсонҳо вомехӯранд, ки изҳори онҳо баҳри дар оянда беҳтар гардидани сифати таҳқиқот ва ба ҷоп омода кардани он беманфиат нахоҳад буд. Аз ин рӯ, пешниҳод карда мешавад, ки:

1. Истифодаи таҷрибаи кории худ фарохтар нишон дода шавад.
2. Ғалатҳои имлоие, ки аҳёнан ба ҷашм мерасанд, ислоҳ карда шаванд.
3. Истифодаи диаграммаҳо ҳангоми гузаронидани озмоишҳо ба талабот мувофиқ буда, натиҷаи озмоишро муқаммал менамоянд.

Камбудихои дар боло ишорашуда ба осонӣ рафъшавандаанд ва арзиши таҳқиқотро коста намекунанд. Диссертатсия дар сатҳи баланди илмӣ-назариявӣ иншо гардида, ҳиссаи сазоворест дар омӯзиши таъсири бозиҳои компютери хусусияти агрессивидошта ба рафтори донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ.

ХУЛОСА

Рисолаи илмии Бобокалонов Суҳроб Нозимович дар мавзӯи “Асосҳои педагогии таъсири бозиҳои компютери хусусияти

